

УДК 061.2

МАРІЯ РУБАН

м. Миколаїв

m_ru26@mail.ru

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВОЛОНТЕРСТВА

Для проведення комплексного дослідження історії розвитку волонтерського руху, необхідно визначити основні поняття. Автор статті аналізує історичні, у тому числі законодавчі джерела у контексті формулювання поняття волонтерства. Також автор пропонує власний погляд цього визначення.

Ключові слова: волонтерство, волонтерський рух, волонтер, поняття, визначення.

Волонтерський рух на сьогодні є не просто проявом людяності, взаємодопомоги та ознакою розвинутого суспільства. Можливість існування волонтерського руху та безпосередньо саме його функціонування відіграє важливу роль у сучасному державотворенні, адже це є однією із підвалин для побудови та розвитку громадянського суспільства, до якого так прагне сучасна спільнота.

Для вивчення історії зародження та розвитку волонтерського руху як загалом, так і на території України зокрема, необхідно визначитися що саме є волонтерством. Адже проблема суспільствознавчих наук полягає у тому, що в ній відсутнє комплексне чітке формулювання поняття волонтерського руху (волонтерства). На сьогодні багато науковців ототожнюють його із благодійністю, роботою соціальних центрів та службовців та добровільною найманою працею. Однак, на погляд автора, ці поняття не можна ототожнювати. Це необхідно для окреслення меж наукового пізнання, для визначення чіткої методології.

Актуальність визначення поняття волонтерства полягає у тому, що роль цього явища у суспільстві з кожним днем зростає все більше і більше. Активна робота волонтерів є індикатором оптимізації роботи соціальних інститутів. На сьогоднішній момент в Україні функціонує багато волонтерських організацій, а також організацій, що займаються суміжною діяльністю. При цьому варто зауважити, що не кожна добровільна діяльність може бути визнана волонтерською. Це зумовлює необхідність зосередити увагу на визначенні цього питання саме зараз.

Джерельною базою для написання цієї статті стануть законодавчі акти України, міжнародні нормативно-правові акти, а також

наукові роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників. Теоретична основа вивчення соціального змісту волонтерської діяльності закладена у працях вітчизняних вчених: О. В. Безпалько («Соціальна робота в громаді»), І. Д. Зверєвої («Соціальна педагогіка: теорія і технологія»), А. Й. Капської («Соціальна педагогіка»), О. Г. Карпенко («Соціальна робота: Навчально-методичний комплекс») та ін.

Говорячи про виникнення феномена волонтерства більшість науковців відносять це до середини XIX століття. Ключовим називають 1859 рік, коли було зафіксоване виникнення волонтерського руху у світі: відомий французький письменник-журналіст Анрі Дюран запропонував створити Червоний Хрест. Він був настільки вражений жахливими наслідками кривавої битви при Сольферіно, що у нього з'явилася ідея започаткувати організацію, учасники якої б надавали першу медичну допомогу полоненим та пораненим безкоштовно і добровільно. Саме ці принципи – безкоштовності і добровільності визначають сутність волонтерського руху і досі [1, 14].

Шукаючи відповідь на те, яке визначення поняття волонтерства є найбільш влучним та повним, в першу чергу можна звернутися до визначення з теорії міжнародного публічного права. Згідно його теоретичних засад, волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. У багатьох словниках термін «волонтер» часто трактується як «особа, яка добровільно поступила на військову службу» [2, 36] Однак на сьогоднішній день, попри нестабільну ситуацію у світі, волонтерство пов'язане не тільки із військовою службою. Більше того, воно все

рідше з нею перетинається, адже ціллю стає допомога всім, хто її потребує, однак не може цього забезпечити.

Визначення волонтерства можна зустріти в актуальних міжнародних законодавчих джерелах. Однією із найновіших, отже, однією із найактуальніших є Загальна декларація про волонтерську діяльність, що була прийнята у 2001 році у Нідерландах на XVI Всесвітній конференції волонтерів. В ній зафіксовані основні принципи діяльності волонтерів та волонтерських організацій:

- 1) визнання права на закріплення за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища;
- 2) поважання гідності й культури всіх людей;
- 3) надання допомоги, безкоштовних послуг особисто чи організовано в дусі партнерства та братерства;
- 4) визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх забезпеченню;
- 5) перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем [4].

Також варто звернутися до результатів діяльності Міжнародної експертної групи з питань волонтерства та соціального розвитку. У 1999 р. група визначила три ключові особливості діяльності волонтерів:

- 1) така діяльність обов'язково має бути неприбутковою;
- 2) волонтерська діяльність повинна бути виключно добровільною, що включає відсутність примусу, спонукання та прояв особистої волі людини;
- 3) діяльність волонтера має бути корисною. При цьому, користь має бути спрямована не тільки волонтеру, однак і іншим людям, певним категоріям осіб, конкретним індивідуумам чи суспільству загалом.

В рамках концепції трьох ключових особливостей (що, власне, розкривають сутність волонтерства) експерти розділили волонтерську діяльність на чотири типи:

- 1) взаємодопомога та самодопомога;
- 2) філантропія та послуги іншим людям;
- 3) участь або громадянський обов'язок;
- 4) рекламно-пропагандистська діяльність або проведення кампаній. [8, 145].

Майже десятиріччям раніше, 14 вересня 1990 року, в Парижі був прийнятий ще один міжнародний акт, – на XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль. Цей акт називається Загальна Декларація про волонтерську діяльність, яка дає своє визначення досліджуваному автором поняттю. Згідно Паризької Декларації, волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається зазвичай спільною діяльністю в межах різних асоціацій. Волонтерство сприяє поліпшенню якості життя, особистому процвітання й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливого й мирного суспільства, більш збалансованому економічному й соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій. Також у цьому акті зазначені визначальні принципи волонтерського руху, серед яких:

- надання особистих або організованих послуг;
- перетворення волонтерства на елемент особистого розвитку, набуття нових знань і навичок [6, 68].

Паризька Декларація про волонтерство підтримує право кожної жінки, чоловіка та дитини на вільне об'єднання у спілки для волонтерської діяльності без будь-якої дискримінації через культурне та етнічне походження, незалежно від віросповідання, віку, статі, фізичного, соціального чи економічного становища. Всім людям у світі має бути гарантовано право на вільне витрачання свого часу, таланту й енергії на користь інших людей чи громади, якщо вони працюють індивідуально чи в колективі, не сподіваючись на фінансову винагороду [6, 69].

Волонтерство визначається як активна участь людей у громадському житті країни, зокрема, участь у соціальному житті громадських організацій та державних структур, що сприяє поліпшенню якості життя загалом, особистісному зростанню та поглибленню відчуття солідарності; реалізації основних людських потреб на шляху побудови більш справедливого суспільства; економічному й соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і нових професій та виражається

завичай у спільній діяльності в межах різних асоціацій [9, 43].

Варто зазначити, що волонтерство передбачає повну свободу участі, що означає цілковиту відсутність релігійних, етнічних, вікових, політичних і географічних обмежень. Це дає підставу зробити висновок, що брати участь у добровольчих діях може кожний.

Згідно цих положень можна зробити ще один висновок, що волонтерський рух – це добровільна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому. Автор хоче наголосити свою увагу, що волонтерська діяльність, якою б активною та успішною вона не була б, не передбачає заробітної платні чи гонорару, адже у такому разі втрачається відповідність принципам волонтерства. Ядро такої діяльності – виключно потреба реалізації моральних цінностей.

Визначення поняття волонтерства також передбачене в українському законодавстві. Так, у Законі України «Про соціальні послуги» зазначається, що волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер [7].

Також в українському законодавстві передбачені спеціальні акти, присвячені волонтерству. Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Вона ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [8].

На думку І. Д. Зверевої, волонтерська робота – це добровільна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому. Людину, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим, особам і соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації, називають волонтером [13, 38].

Вітчизняний науковець З. П. Бондаренко, аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке вітчизняними та зарубіжними науковцями ототожнюється із поняттям «добровільна діяльність», зазначає, що дослідники тлумачать сутність даного феномена як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільницьку діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та, не маючи цілей отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значимих проблем у формі безоплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності [9, 42].

У Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН, виділено найважливіші риси волонтерства. Серед них:

1) Турбота про людей. Адже співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування сприяють формуванню важливої для людського суспільства атмосфери – взаємопідтримки. Для соціально-педагогічної роботи це важливий ресурс, який допомагає створювати безпечне середовище для існування та розвитку кожного члена суспільства. Найважливішим рушійним механізмом виступає людський фактор, який вище схеми взаємовідносин «ти – мені, я – тобі». Для волонтерів характерними є формули: «я – тобі, ти – мені» та «я – усім».

2) Солідарність і гуманна корисливість. Люди добровільно жертвують своїм часом заради встановлення взаємодовіри та причетності, що робить їх зацікавленими в благополуччі інших.

3) Духовна якість і громадянська чеснота. Адже його значення полягає не лише в тому, що ми робимо через любов та співчуття до інших, а й те, як це впливає на людину, яка надає добровільну допомогу, – «ми те, що ми робимо для інших».

4) Багате джерело людського досвіду. Під «людським досвідом» розуміють досвід, який набуває людина в процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами, державою. Милосердя, толерантність, солідарність, співробітництво, подолання конфліктів, любовання, емоційні й соціальні зв'язки, захист від небезпечного впливу тощо. Можливість ділитися, обговорювати, переймати більш ефективні форми, методи – це можливість напрацьовувати та вдосконалювати цей неформальний суспільний фонд вмінь та навичок встановлення й підтримки стосунків

5) Нові інтелектуальні ресурси. Волонтери – це не лише виконавці програм, але й джерело нових ідей, нового життєвого досвіду.

6) Участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції. Громадянськість, взаємодовіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними відносинами, які базуються на схожих світоглядних установах і спільності обов'язків, є взаємодоповнюючими цінностями.

7) Етичний стандарт, який обумовлює якість людських взаємостосунків.

8) Забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми. Відомо, що людей завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може бути одним з найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, оскільки ця діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками.

9) Нове бачення соціальної діяльності. Воно полягає в новому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту. Людина, яка бере участь у волонтерських програмах, отримує повну ясність у мотивації своєї праці. Первинним для неї є вже не компенсація за працю, а результат – допомога, вирішення проблеми тощо, а для руху в цілому – охоплення всього спектра суспільних проблем [11, 102].

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що волонтер частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка є корисною людям і суспільству загалом.

Отже, проаналізувавши законодавчу базу та історіографію, автор пропонує підвести підсумки та сформулювати наступне визначення поняття волонтерства. Волонтерство –

це добровільна безкоштовна неоплачувана діяльність, спрямована на досягнення певної мети, яка може виконуватися як колективно, так і індивідуально. Під такою метою зазвичай розуміють покращення умов життя конкретних осіб, організація забезпечення конкретних осіб або установ необхідними матеріальними та нематеріальними благами, покращення та збереження стану об'єктів громадського, культурного та історичного значення.

Список використаних джерел

1. Волонтерское движение: опыт, проблемы, перспективы: Рабочие материалы семинара. — К., 24–30 сентября 2000. — 60 с.
2. Волонтерство: poradnik для організаторів волонтерського руху / Безпалько О. В., Заверіко Н. В., Зверева І. Д. та ін.; укладач Т. В. Лях. — К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. — 176 с.
3. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Вайнола Р., Капська А., Комарова Н. та ін. — К.: Академпрес, 1999. — 112 с.
4. Всеобщая декларация добровольчества [Электронный ресурс] // XVI Всемирная конференция добровольцев Международной ассоциации добровольческих усилий (IAVE), Амстердам, январь, 2001. — Режим доступа: http://www.volunteer.ru/5/1/5_1_dekl1.htm.
5. Голованова Т. П. Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства / Т. П. Голованова, Ю. А. Гапон. — Запоріжжя, 1996. — 314 с.
6. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів // Права людини: навчальний посібник. — К.: Просвіта, 2002. — С. 67–80.
7. Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
8. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon0.rda.gov.ua/laws/show/3236-17>.
9. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / за ред. Т. Л. Лях. — К.: Версо-04, 2012. — 288 с.
10. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: Діагностичний інструментарій: Методичні розробки / Укл. Т. О. Рудякевич. — Житомир: ЖДУ, 2004. — 20 с.
11. Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проектів / Заг. ред. І. Звереві, Г. Лактіонової. — К.: Науковий світ, 2001. — 49 с.
12. Про схвалення концепції проекту закону України «Про волонтерський рух» / Кабінет Міністрів України // Офіційний вісник України. — 2004. — № 42. — С. 80–83.
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху»: від 23.04.03 р. // Офіційний вісник України. — 2003. — № 1—19. — С. 169—170.
14. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. — К.: Науковий світ, 2003. — 233 с.

RUBAN MARIYA
Mykolaiv

THE DEFINITION OF VOLUNTEERING

It is necessary to define the basic concepts to conduct a comprehensive study of the history of the volunteer movement. The author analyzes the historical, legislative sources and different scientific views in the context of the formulation of the concept of volunteerism. The author also offers its own scientific view of the definition.

Key words: volunteer work, volunteer movement, volunteer, concept definition.

МАРИЯ РУБАН
г. Николаев

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ ВОЛОНТЕРСТВА

Для проведения комплексного исследования истории развития волонтерского движения, необходимо дать определение основным понятиям. Автор статьи анализирует исторические, в том числе законодательные источники в контексте формулировки понятия волонтерства. Также автор предлагает собственный взгляд на определение понятия.

Ключевые слова: волонтерство, волонтерское движение, волонтер, понятие, определение.

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2016

УДК 94(477)«1920-1930»-054.57

ОЛЬГА ТРЕТЯКОВА
м. Миколаїв
olga-tretyakova@mail.ua

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКИХ РАД ХЕРСОНСЬКОГО ОКРУГУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті на основі архівних та інших джерел розглядається процес створення та діяльності польських національних адміністративно-територіальних одиниць Херсонського округу. Зокрема, розглядаються причини, що спонукали органи радянської влади до проведення національного районування; аналізуються нормативні документи, в яких розкриваються основні принципи виділення національних районів та сілрад; прослідковується процес утворення в Херсонському окрузі польських національних та змішаних сільських рад, подано критичну оцінку їх діяльності.

Ключові слова: польська національна меншина, коренізація, адміністративно-територіальна реформа, національне районування, сільська рада.

Україна є багатонаціональною державою, де проживають різні етнічні групи населення, серед яких важливе місце займають поляки. Наукове дослідження життя польського населення в радянській Україні зумовлено необхідністю нового осмислення історії, об'єктивного вивчення взаємовідносин держави і польської меншини Південної України. Картина вітчизняної історії не може бути повноцінною без регіональних досліджень, які дозволяють визначити як загальні, так і специ-

фічні особливості історичного розвитку окремих українських земель. Науково важливим і неоднозначним є період 20-30-х років ХХ століття, коли радянська влада по-новому намагалася розв'язати національне питання. Основою владної політики щодо національних меншин стало національно-територіальне районування та політика «коренізації» в УСРР.

Означена проблема залишається молододослідженою темою в українській історіографії.